WERINON

UITGAVE VAN DE

HISTORISCHE KRING • NEDERHORST DEN BERG

MEI 2004 • NR 53

Historische Kring Nederhorst den Berg

Bestuur	**Voorzitter**	J.E. Jansen, Dammerweg 15E 1394 GJ NdB, tel. 0294-254152
	Vice-voorzitter	H.J. Veldhuisen, J. van Ruysdaelstraat 1 1394 GH NdB, tel. 0294-253231
	Secretaris	A.M.E. Baar, Torenweg 9 1394 BE NdB, tel. 0294-251804
	Penningmeester	C. Schoordijk - Snoek, Vincent van Goghstraat 6 1394 BE NdB, tel. 0294-253119
	Ledenadministratie	M. Overmars, Turfstekerslaan 4 1394 KZ NdB, tel. 0294-254643
	Leden	J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309
		R.J. Verkaik, Pieter de Hooghlaan 24 1394 GK NdB, tel. 0294-254317
Redactie		G.J.M. Baar, Zoddeland 26 1394 KR NdB, tel. 0294-254368
		T. Griffioen, Kuijerpad 6 1394 DA NdB, tel. 0294-254106
		J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309
Computerassistentie		Theo van der Zee, Voorstraat 25 1394 CT NdB, tel. 0294-254515
Ontwerp omslag		Piet Griffioen
Digitale bewerkingen		A. van der Velden, Jan Steenhof 39 1394 GA NdB, 0294-252018
Lidmaatschap		€ 12,50 per jaar Bankreknr. 32.82.24.138 RABOBANK Nederhorst den Berg
Informatie en documentatie		Donderdagavond van 19.30 tot 21.30 uur Bovenverdieping, Sporthal De Blijk, Blijklaan 3, Nederhorst den Berg
E – mail		hkndb@hetnet.nl
Internetadres		www.historischekring.nl

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

mei 2004, nummer 53

jaargang 14

opgericht januari 1988

Inhoud

Mededelingen en Berichten		2
Van de kaart: raadhuis van Nederhorst den Berg	*Ruud Verkaik*	8
Boek en Berg: de Horstermeer moet droog	*Jan Baar*	10
Herinneringen aan de Horstermeer	*Wil van Deutekom*	16
Manus van Huisstede, oprichter van de rijwielzaak aan de Overmeerseweg	*Bertha van Leeuwen-van Huisstede*	20
De klokkenzolder	*Rob Stalenhoef*	22
Luisteren, kijken en zien	*Gerard Baar*	26

Foto omslag
Raadhuis Nederhorst den Berg, 16/2/1937-15/9/1953.
Collectie HKNdB

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

PROGRAMMA 2004

- **5 juni 2004**: Zomerexcursie naar het fort Rhijnauwen bij Bunnik.
  Dit fort werd gebouwd tussen 1868 en 1871. Het fort was ook bedoeld voor de verdediging van de stad Utrecht.
  Het bestaat uit een groot aantal gebouwen gelegen rondom een grote centrale ruimte, het terreplein. Het geheel is vrijwel nog in de originele staat. Dankzij de jarenlange afsluiting van de buitenwereld is het fort nu een natuurreservaat. Vlak bij het fort is het Theehuis van het Landgoed Rijnauwen.

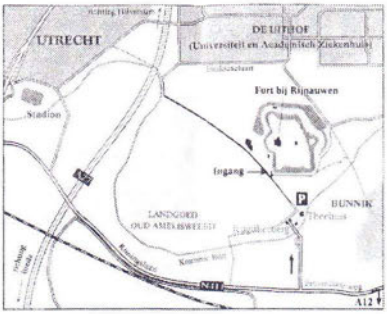

- **11 september 2004**: Open Monumentendag. Langs de Nieuwe Hollandse Waterlinie.
- **22 oktober 2004**: Dialezing "De Nieuwe Hollandse Waterlinie" door C. G. Scheltema.

VAN "BLIJK" NAAR "SPOT"

De nieuwe werkruimte in het voormalige Postkantoor aan de Blijklaan begint al aardig gevuld te raken. Er is al veel geregeld: vloerbedekking, meubilair, ADSL-aansluiting, wandversiering, alarminstallatie, gevulde vitrinekasten, een functionerende kluis, enz., enz..
Zaterdag 24 april is het merendeel van de bezittingen van boven naar beneden verhuisd, door middel van een ingenieus verhuisplan, met een kleine, doch sterke en kundige verhuisploeg.
Als de operatie helemaal voltooid is, krijgt U uiteraard volop de gelegenheid het nieuwe onderkomen te bezichtigen.
Voor de **inloopavond op donderdag van 19.30 – 21.30 uur** kunt u **vanaf heden** terecht in "SPOT", HKNdB. Echter, van **15 juli t/m 24 augustus is de** HKNdB **wegens vakantie gesloten**.

OPEN MONUMENTENDAG 2004

Geen land ter wereld had zo'n uniek middel om zich te verdedigen tegen invallen van vijandelijke troepen als Nederland. Eeuwenlang werd in ons

land water toegepast als een natuurlijk defensiemiddel in het gevechtsterrein. Het Rampjaar 1672 veroorzaakte een diepe crisis in de Republiek. Toch werd ook duidelijk, dat de Waterlinie werkte. Op basis van de ervaringen kwamen er verbeteringen en aanpassingen. Tot ver in de 18de eeuw is er aan de linie gewerkt. Na de Franse Tijd werd de verdediging weer aangepast en omgebouwd tot de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Er verschenen sterke, imposante forten en het inundatiesysteem werd verfijnd. Na 1874 werd er weer gesleuteld aan de linie, maar de uitvinding van de brisantgranaat maakte de forten in een klap eigenlijk verouderd.
De invloed van de Waterlinie op de militaire praktijk, het landschap, de stedenbouw en het dagelijks leven in oorlogstijd was enorm.
De Open Monumentendag 2004 is gewijd aan de verdedigingsmonumenten. Op zaterdag 11 september zal er ook in de gemeente Wijdemeren aandacht besteed worden aan deze manifestatie onder de titel "Merck toch hoe sterck".
Forten en bunkers zijn nu de meest in het oog springende onderdelen van de Waterlinie. Vooral de ingenieuze architectuur van de forten maakt nog steeds veel indruk.
Over het programma van die dag kan nog niet veel gezegd worden. U zult er ongetwijfeld meer van horen.

LITERATUUR

Villa Amuda. Een uithoek in het land der Friezen.
Historische Kring Stad Muiden, december 2003.
C. van Scheindelen. Fort Uitermeer, foto's met toelichting.
Historische Kijk op Weesp, maart 2004.
Fred Feddes – Merck toch hoe sterck. Monumenten van verdediging.
Stichting Open Monumentendag.
C. Will. Sterk water. De Hollandse Waterlinie.
Utrecht 2002.
Jaap Kruidenier. De filantroop van Canton. August Janssen (1864-1918).
o.a. medebouwer van "'t Jachthuis" in de Horstermeer (1903).
TVE sept. 2002.
Arie de Kloet. Brand in Loosdrecht.
HK Loosdrecht 2003/2004.
I. Appels/H. Hoogendoorn. Leven met water, de watereconomie van het Groene Hart.

EXPOSITIES

"Stilte aan de Vecht", schilderijen van Nicolaas Bastert,
Museum Maarssen woensdag, zaterdag en zondag, t/m 19 december.
"In de winkel van Sinkel"
Huizer Klederdrachtmuseum.
"Soldaten van tin, mannen van staal", speelgoed uit vervlogen tijden,
Vestingmuseum, Naarden t/m 20 juni.
"Het begin van de zee en andere verhalen"
Kasteel Groeneveld, Baarn.
"Natuursteen – Steengoed"
Geologisch Museum Hofland, Laren.
"Het Goddelijke verbeeld", ikonen,
Museum Catharijneconvent, Utrecht t/m 29 augustus.
"De Haarlemmermeerspoorlijnen"
Museum In de Venen, Vinkeveen t/m 31 juli.

INTERNET

Tussen Vecht en Eem: www.tussenvechteneem.nl
Het geschiedenisportaal van de provincie Noord-Holland:
www.geschiedenisbank-nh.nl
Voor: Historische verenigingen, archieven, musea, cultuurhistorisch nieuws, adressen, enz..

KOPIJ INLEVEREN

Kopij met bijbehorende foto's, documenten etc. voor het volgend nummer van Werinon graag vóór 16 juli inleveren bij één van de redactieleden.

HET RAMPJAAR IN DE VECHTSTREEK – 1672

"De regering was radeloos, het volk redeloos en het land reddeloos"
Vrijdagavond rond 20.00 uur liep de grote zaal van "t Spieghelhuys" aardig vol. Dat kwam niet zozeer door de nieuwe stoelen, maar ongetwijfeld door het onderwerp van de lezing, die gehouden werd door de heer Arie A. Manten uit Breukelen. De 80 aanwezigen kregen een interessant verhaal te horen over de historische gebeurtenissen uit de periode rond 1672. De Vechtstreek kreeg het in die jaren zwaar te verduren van de Franse troepen. Nederhorst den Berg lag aan het front in de Hollandse Waterlinie. Deze linie kon tenslotte de vijand tegenhouden, ondanks enige benauwde dagen, toen het hevig vroor en de Fransen probeerden over het ijs door de linie te breken.

In de Vechtstreek werd ontzettend veel verwoest. Zo bleef bijvoorbeeld van het dorp Nigtevecht alleen het huis van de schoolmeester gespaard en werden de inwoners van Loosdrecht voor langere tijd uit hun dorp verdreven. Het duurde jaren voordat de schade enigszins hersteld was. Zeker is, dat de Vechtstreek er zonder het Rampjaar in verschillende opzichten heel anders uitgezien zou hebben.
De heer Manten bracht op gedegen en duidelijke wijze een boeiend verhaal. Het werd een leerzame en interessante avond. Misschien zou een kaart van de Vechtstreek en/of de Waterlinie, de gang van zaken nog duidelijker gemaakt hebben voor de aanwezigen.

LEDENVERGADERING MET TOGA, AMBTSKETEN EN DIAPRESENTATIE

De 100 leden en belangstellenden, die 20 februari 2004 naar "t Spieghelhuys" gekomen waren voor de Jaarvergadering en de dia's werden, voordat het officiële gedeelte begon, verrast door de burgemeester van Wijdemeren, de heer Bijl, die als een volleerd presentator, in toga van de ambtenaar van de Burgerlijke Stand met ambtsketen om, vanachter de toneelgordijnen tevoorschijn kwam. Na een kort woord, waarin hij beloofde, dat er alles aan gedaan zou worden om alle historische, kunstzinnige of anderszins waardevolle elementen van of in het gemeentehuis van de voormalige gemeente Nederhorst den Berg aan de Voorstraat bij verbouw of sloop niet onder het puin te laten verdwijnen. Het carillon was inmiddels al van de ondergang gered en in veiligheid gebracht. Hierna overhandigde hij toga en keten aan voorzitter Jansen, die de attributen graag aannam, zodat ze toegevoegd konden worden aan de collectie van de Historische Kring.

Na deze verrassing werd de agenda van de Jaarlijkse Ledenvergadering in het vertrouwde tempo afgewerkt. Notulen, Jaarverslag, Kascommissie, Begroting, Bestuursverkiezing en Rondvraag kregen een vlotte, doch verantwoorde behandeling.

Hierna ging het grote licht uit en kreeg Ruud Verkaik het woord en beeld. Uit de collectie van de Historische Kring had hij zo'n 250 dia's bijeengezocht, die door hem van het nodige commentaar werden voorzien. Naast verdwenen dorpsbeelden en gebouwen werden ook diverse comités, die in de loop der jaren allerhande festiviteiten en evenementen organiseerden, nog eens in het dialicht gezet. Die mannen (en hier en daar een vrouw) kregen zo nog eens de zo verdiende aandacht en waardering.

De aanwezigen lieten af en toe duidelijk horen, dat ze door de diabeelden geraakt werden. Het werd zo een echt Bergse avond. De presentatie van Ruud Verkaik werd door de aanwezigen hogelijk gewaardeerd.

Als U de inwoners van Nederhorst den Berg van over zo'n 5, 10, 20 of 30 jaar ook eens zo'n avond wilt bezorgen, dan kunt u daaraan meewerken, door de dia- en fotocollectie van de HKNdB uit te breiden en bij de tijd te houden. Uw bijdrage aan de verrijking van de verzameling is van harte welkom.

SCHENKINGEN

- De Vechtstreek van Utrecht tot Muiden en het Loosdrechtse Plassengebied (1971) – Gerard Baar
- "De boerin van Rokkanje", artikel en vers, waarschijnlijk uit "Volk en Vaderland", ca 1941 – W. van Deutekom
- Jan Baar, "Een Berg Verleden. Nederhorst den Berg 750-2002" – Jozefschool
- Luchtfoto Nederhorst den Berg, Overmeer en Horstermeer, 1960 – Jaap Kostelijk
- Twee foto's optocht Koninginnedag ca 1954 – Henny Pos
- Tien stoelen – Commissie van Beheer Protestantse Gemeente
- Zes luchtfoto's Nederhorst den Berg – Brandweer Nederhorst den Berg
- Diaprojector – G.A.D.

Van Th. Stalenhoef:

- Zorgcentrum De Kuijer: Van harte welkom
- Woonzorgcentrum De Kuijer. Uitgave ter gelegenheid van 25 jaar 1975 –2000
- Bejaarden en hun woning. Voorzieningen en hulpmiddelen. Bouwcentrum 1968
- Dienstverleningscentrum voor bejaarden. Generale Diaconale Raad der Ned. Herv. kerk, Kerkstraat 6
- Stichting Bejaardencentrum Nederhorst den Berg – Correspondentie, documenten 1967/1970
- Schetsontwerpen Bejaardenwoningen en Bejaardencentrum te Nederhorst den Berg. Architect B. Westerduin 1968

Van W. Dubelaar:

- Foto Electr. Rund- Kalfs- Varkens- slachterij Fa. H. Martens & Zn. Brugstraat, ca 1960
- Sigarenbandjes: Ontspanningscentrum Oud-Overmeer (2x), Hotel Café Restaurant "Nederhorst, Th. v. d. Meer, Cafetaria Jani el Kadi, Vreelandseweg 36, Hotel Nederhorst Dammerweg 3 (2x). "Abonné stemt tevree".

Van J. Jansen:

- Vlag van Nederhorst den Berg
- "Mijmeringen en rijmelingen van de hand van JaGo, 1988
- 15 foto's Nederhorst den Berg 1988

Van NN:

- Schoolplaat "De prediking van Willibrordus"
- Tafel van eigenaren en bewoners van kasteel Nederhorst
- Drie vitrinekasten
- Balpen bakkerij Roukens

Van Hr. Hendriks

- W.J. Fecken – De Joodse Gemeenschap in 's-Graveland en Kortenhoef
- W.J. Fecken - Ignotia van 's-Graveland
- A.H. Meijer – Straatnamenboek van Hilversum. Hilversums Historie vanuit de straatnaam

Van A.v.d. Velden:

- Interactieve Projectpresentatie Horstermeer-Interieuren
- Huwelijksbijbel van Jan Nagel en Alida A. Streefkerk (1946)

Van de gemeente Wijdemeren:

- Een sjaal Gemeente Nederhorst den Berg
- Een beker, 5 mei 1995
- Een beker Beatrix en Claus 25 jaar getrouwd, 1991
- Vier kop en schotels met gemeentewapen Nederhorst den Berg
- Een tegeltje Kasteel Nederhorst
- Foto's Nederhorst den Berg 1989/1991.

VAN DE KAART (foto op de omslag)

Ruud Verkaik

" RAADHUIS NEDERHORST DEN BERG "
16-2-1937 - 15-9-1953

Op het omslag deze keer een foto van het gemeentehuis. De foto zit in een mooie lijst en is voorzien van het bovenstaande onderschrift. Bij welke gelegenheid de opname gemaakt is, is niet bekend.
Gezien de vitrage woont de gemeentebode nog op de bovenverdieping. Boven op het dak prijkt de sirene van de brandweer. De brandweerauto heeft een plaats gekregen in de naastgelegen garage. Achter het pand staat de paal, die gebruikt wordt om de brandslangen na de oefening of het blussen van een brand te drogen.
Links naast de garage is de politiepost gevestigd. Aan de linkerkant van het gemeentehuis is nog iets te zien van een prieel of tuinhuisje. Het geheel staat aan de Voorstraat met de Reevaart er nog voor.

Het gemeentehuis werd gebouwd als woonhuis voor de familie Streefkerk, een vooraanstaande familie. Streefkerk bezat een hoepelbuigerij in Overmeer en was ook molenmeester van de Meeruiterdijkse- of Prutpolder.

Op 17 augustus 1901 legde Azarius Jacob Streefkerk de eerste steen voor dit pand.
Op 27 november van het jaar 1934 besloot de gemeenteraad tot het aankopen van de villa, die toen eigendom was van J. J. van Emmerik.
Het toenmalige gemeentehuis aan de Voorstraat 4 was te klein geworden voor het steeds groeiende ambtenarenkorps. Bij de koopsom van *f* 8000,-- kwam nog wel wat geld voor aanpassing en inrichting van het gebouw. Zo moest de Raadzaal voorzien worden van gordijnen en meubilair. Aan de schuur moest ook wel het nodige veranderd worden, voordat die dienst kon doen als brandweergarage en arrestantenlokaal. Het benodigde geld kwam uit de verkoop van Voorstraat 4 (thans woonhuis van de familie Joop van der Linden). Het woonhuis aan het Achterdorp, waarin de veldwachter woonde

en waar ook de brandweerstalling was, werd verkocht aan de Nederlands Hervormde Diaconie.
Het gebouwtje aan de Torenweg, de zogenaamde gevangenis, veranderde voor *f* 50,-- van eigenaar. Het Rooms Katholieke kerkbestuur kocht grond en gebouw.
Op 4 april 1935 vond de officiële, plechtige opening plaats door de Commissaris der Koningin van de provincie Noord-Holland, Jonkheer Mr. Dr. A. Roëll.
De veldwachter betrok de bovenwoning en in 1950 werd de brandweergarage verbouwd tot een heus politiebureau met een woning er boven voor de politieambtenaar.
De bovenwoning van het gemeentehuis werd toen betrokken door de bode/conciërge, de heer en mevrouw N. Schreuder.
Met de groei van de bevolking en de toename van het aantal overheidstaken, werd het ambtenarenkorps steeds groter. De raadsvergaderingen werden beter bezocht, de inwoners wisten de weg naar het gemeentehuis steeds beter te vinden en men raakte meer politiek geïnteresseerd. Jarenlang werden de raadsvergaderingen gehouden in het Jeugdgebouw of het Parochiehuis, hetgeen elke keer weer een kleine verhuizing op zich betekende.
Na verscheidene interne verbouwingen – zo werden de dienstwoningen kantoorruimtes– werd er in 1975 een commissie ingesteld, die een onderzoek moest doen naar mogelijkheden om meer werkruimte te verkrijgen. De commissie zag drie mogelijkheden: A- Verbouw van het bestaande pand, B- Aankoop van het zusterhuis tegenover het gemeentehuis en C- Nieuwbouw elders. Zeven jaar later, in 1982, werd besloten tot verder gaan op de bestaande locatie. De werkzaamheden werden in drie fasen uitgevoerd. Allereerst werd achter het gebouw een nieuw kantoor gebouwd, vervolgens werd het bestaande gebouw aangepast en verbouwd en tenslotte werd een nieuwe raadzaal aangebouwd. De politiepost verhuisde naar een nieuw gebouw aan de Overmeerseweg en de brandweer vond een eigen onderkomen aan de Dammerweg in de voormalige School met de Bijbel.
Na veel stof-, hak-, breekwerk en improvisatie kon het nieuwe gemeentehuis op 28 juni 1984 officieel geopend worden.
Veel inwoners van Nederhorst den Berg hebben de afgelopen jaren min of meer regelmatig een bezoek gebracht aan het gemeentehuis, was het niet voor het afhalen van een pas of rijbewijs, dan wel voor een huwelijksvoltrekking of voor het bijwonen van een commissie- of raadsvergadering.

Ook konden er geregeld exposities bezichtigd worden. Kortom het gemeentehuis was open voor iedereen en we dachten, dat het wel altijd zo zou blijven. Vele lintjes en onderscheidingen later was het toch voorbij. De stille hoop van het verenigingsleven, dat het pand behouden zou blijven voor sociaal-culturele doeleinden, werd niet bewaarheid; er is een ander onderkomen gekomen.
Nog even en dit oude stukje historie is ook verdwenen. Het carillon, eens aangeboden door de Ondernemersvereniging, is al van het gebouw afgehaald. Het is er stil, de stilte voor de storm die komen gaat.

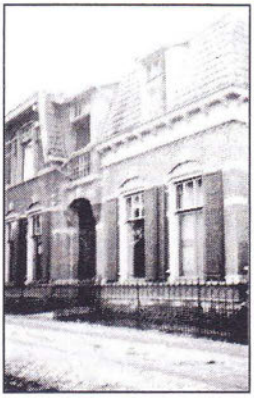

Gemeentehuis 1936..

BOEK-EN-BERG

Jan Baar

De Horstermeer moet droog
"Terugblik op 1945" - Jan van Noord

Onder de titel 'Terugblik op 1945' staat in de VAR (huis-aan-huis-blad voor de Vecht- Amstel- en Rijnstreek, 8 mei 2002, uitgegeven te Breukelen), een verhaal over de periode direct na de bevrijding in 1945. De heer Jan van Noord (1923), wonend te Abcoude, vertelt hierin over zijn belevenissen in de eerste maanden na de oorlog, toen herstel van de geleden oorlogsschade en de wederopbouw direct fors aangepakt moesten worden.

De vader van Jan van Noord had een transport- en sleepdienst te water. De laatste negen maanden van de oorlog had het bedrijf stil gelegen. Een motordekschuit lag, bedolven onder een laag vuilnis, verborgen bij een vuilnisbelt in het Landsmeerderveld. Blijkbaar was de ondergedoken schuit toch niet onopgemerkt gebleven, want enige mensen wisten precies waar de boot lag en wie de eigenaar was. Nog geen dag was de bevrijding oud, of een ingenieur van de Provinciale Waterstaat stond bij Van Noord aan de deur en vroeg of hij aan de slag wilde met zijn schepen. Zo niet, dan zouden de schepen gevorderd worden. Na maanden gedwongen rust kwam enig werk onderhand natuurlijk wel gelegen. Zo gauw er gewerkt kon

worden, kregen de werkers ook een pond tarwe, van wie dat kwam wist Jan niet meer.
Achter de schermen waren al plannen uitgewerkt, zodat er zo spoedig mogelijk met de wederopbouw kon worden begonnen. Zo lagen er een aantal motorpompen min of meer bedrijfsklaar te wachten. Voor het vervoer had men een sleepboot en dekschuiten nodig. Na enige voorbereidende werkzaamheden konden de pompen met de schepen van Van Noord vervoerd worden. Ze moesten naar Nederhorst den Berg.

In de laatste oorlogsdagen werden in de Vechtstreek meerdere gebieden geïnundeerd. Delen van Nederhorst den Berg kwamen voor de tweede keer onder water. Op 14 april werden de sluizen en duikers van de Vecht opengezet. Het water stroomde de verschillende polders in. Doordat de onderwaterzetting volgens de Duitsers niet snel genoeg ging, (vanwege de sabotage door de Binnenlandse Strijdkrachten), werden dijken opgeblazen en de Ballastsluis in de Spiegelpolder vernield.
De Horstermeer ging voor de tweede keer in de oorlogsjaren onder water op 15 april 1945, toen de geallieerde legers vanuit het oosten oprukten naar het westen. De Duitsers vernielden de twee kleppen van het gemaal, waardoor het water de polder instroomde. Toen dat toch niet vlot genoeg ging, staken ze de dijk van het Boezemkanaal door, zonder dat er enig plan aan ten grondslag lag. Het water kwam meer dan 2,50 mtr. boven het normale polderpeil te staan en veel bewoners en alle levende have moesten een veilig en droog onderkomen vinden in de hogere delen van Nederhorst den Berg en omgeving. Anderen bleven op de bovenverdieping van hun woning bivakkeren. Nederhorst den Berg was over de weg volledig geïsoleerd.
Via Het Schouw en Amsterdam voeren de schepen op Den Berg aan. Onderweg werd er hier en daar aangelegd om materiaal in te laden en mensen op te pikken, die meegingen naar de Horstermeer. De pompen werden afgeladen bij het Horstermeergemaal, de rest van het materiaal moest naar de Vechtbrug in de Provincialeweg Weesp – Hilversum, bij Uitermeer. De brugwachter, Theus Verhoef, kon wel zorgen voor een kosthuis en zo kwamen vader en zoon Van Noord met etenstijd aan tafel bij de familie Ab Hooijer aan de Dammerweg in Weesperkarspel vlak bij de brug. Slapen deden ze wel op de boot. Jan van Noord herinnert het zich nog goed: "De volgende morgen kregen we een heerlijk ontbijt, wit brood met roomboter en melk zo van de koe. Deze beesten stonden al een hele tijd op

Zo hoog stond het water in 1945. (Collectie HKNdB).

stal en werden door de boer af en toe naar buiten gehaald om een klein beetje rond te lopen. Dat was een zielig gezicht, want verschillende dieren hadden van het lange op stal staan zogenaamde stalpoten gekregen." Ook de eerste keer, dat hij warm eten kreeg, maakte veel indruk: "De vrouw had een pan met doperwtjes en schepte die op de borden.... Er kwam een schaal met gesmolten roomboter op tafel, die ergens mee aangemaakt was. Dat was de jus. Toen het eten gedaan was, bleef er nog een deel van over, en toen zei de boer: 'Zet dat maar onder tafel voor de beesten.' 'Dat is zonde', zei ik. 'O, de schipper lust nog wel wat', zei de boer. Ik mikte een klein aardappeltje in de schaal en maakte met een lepel de schaal schoon leeg. Dat heb ik geweten, want ik heb dagen lang met mijn hand voor de gat gelopen, want daar moest mijn lichaam toch weer aan wennen. Ik was toen wel door de pokken en de mazelen heen, en kon alles weer eten zonder er last van te krijgen."

De arbeiders, die het plaatsen van de pompen moesten regelen, werden bij mensen in de buurt ondergebracht en kregen eten van de centrale keuken. Maar dit duurde niet lang. Na veel klachten over slaapplaatsen in het hooi, muggen en slecht voedsel werden er betere regelingen getroffen, want de polder moest, koste wat kost, zo gauw mogelijk droog. De werkers kregen, als ze op de fiets naar huis in Amsterdam gingen, ook het een en ander aan

voedsel mee voor hun gezin en familie, of ze hadden zelf het een en ander geregeld.
Later kwamen schipper Van Noord en zoon Jan nog even in de kost bij de familie Lam. Jan van Noord weet zich sommige momenten nog goed voor de geest te halen: "Er waren grote meisjes, die ergens in Ankeveen bij de beesten waren, die daar onder waren gebracht bij Van den Broek. Het gezin was evengoed nog zo groot, dat het gebeurde, dat tijdens het eten de deur openging en er nog een binnen kwam. Moeder begon dan hoogst verbaasd te tellen en zei dan: 'Waar kom jij vandaan?'"
Vader Kees Lam, die een boerderij had in de polder aan de Nieuweweg (nu Middenweg 30), was vanaf 1930 voorzitter van de Horstermeerpolder en dus nauw betrokken bij het droogmaken van de polder. Het gezin van Lam, bestaande uit 11 personen, huisde in die laatste dagen van de oorlog en daarna in het zaaltje van "De Turf" aan de Voorstraat bij Gerard (Johnny) en Mien Stalenhoef- Hageman. De ruimte, voorheen in gebruik als distributiekantoor, was in een woon- en een slaapgedeelte verdeeld. Gijs Lam herinnert zich de loketluikjes van het kantoor nog goed. Het vee van Lam was ondergebracht in 's-Graveland op en bij de boerderij, die nu bij Natuurmonumenten in gebruik is als bezoekerscentrum. Het paard was ondertussen gevorderd voor de algemene dienst. De oudere dochters van Lam moesten dagelijks de dieren bij Karel Vogel in 's-Graveland verzorgen.
Het einde van de oorlog beleefde de familie dus op het dorp. Op de vrijdagavond van de bevrijding werd er nog geschoten vlak bij de brug. Gijs weet nog, dat Peet Brinkers met serpentines op de proppen kwam. Die werden uitgedeeld en verhoogden de feestvreugde uiteraard nog meer.
Met man en macht werd er gewerkt om de ondergelopen polders zo gauw mogelijk weer droog te krijgen. Allereerst werden de gaten in de dijken gedicht, waarna met de bemaling werd begonnen.
Op 4 juni was de Horn- en Kuijerpolder droog, waarna de andere polders volgden. Door de lage ligging van de Horstermeer moest er ook

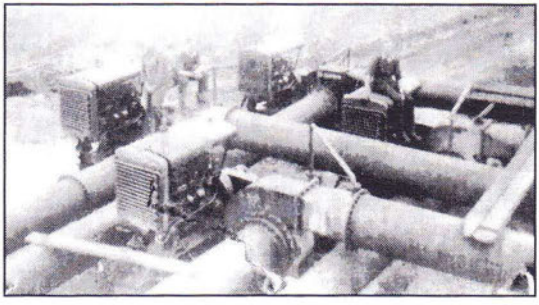

De noodbemaling bij het gemaal van de Horstermeer. (Collectie Jan van Noord).

veel water van de omliggende polders verwerkt worden. Naast de twee bestaande pompen van het gemaal van de Horstermeer, die nog maar op halve kracht werkten, kwamen zes hulppompen, zodat de geweldige watermassa spoedig kon worden weggewerkt.
Van Noord herinnert zich nog goed, dat "halfweg in het kanaal, dat toen nog open was en dwars door het dorp liep, een kleine zandzuiger (lag), die daar in plaats van zand alleen maar water wegpompte."
Deze zuiger in de Reevaart nabij de inundatiesluis van de Blijkpolder ter hoogte van het oude gemaal van de Blijkpolder aan de Overmeerseweg had een capaciteit van tweehonderd kubieke meter.
Natuurlijk was in die dagen de brandstofvoorziening een probleem: "Omdat de motor niet op water draaide, moesten we af en toe gasolie hebben. Dit werd aangevoerd door Canadese militairen in jerrycans. De smeerolie zat in een soort kartonnen kokers. We gingen dan onder de brug liggen en de Canadezen kwamen dan met een auto op de brug en lieten dan de spullen naar beneden zakken."
Als het enigszins mogelijk was ging Jan in het weekend op de fiets naar huis in Landsmeer. "Ik had toen verkering en omdat mijn meisje ook vrij was, mocht ik in het weekend naar huis en mijn vader ging dan door de week. Toen het werk klaar was hebben we de pompen naar het fort bij Marken-Binnen, een dorpje aan het Alkmaardermeer, gebracht waar ze werden opgeslagen."
Gijs Lam ziet nog voor zich, dat de vissen voor het oprapen waren bij de constant draaiende pompen. Met zijn vriendjes trok Gijs zo gauw het mogelijk was de droogvallende Prutpolder in, waar een kolonie sterns neergestreken was. Ze raapten wel zo'n 200 sterneitjes bij elkaar. Ook de tankval, een diepe sleuf in de Nieuweweg voor de boerderij van Masman, (nu familie Smits, Middenweg 26), maakte indruk op hem.
Op 29 juni 1945 was het normale polderpeil van de Horstermeer bereikt.
Hoe groot de schade was, blijkt uit een artikel in 'Het Parool' van 20 juli 1945: " Het water bereikte een hoogte van drie meter boven het normale polderpeil, zodat de mooie huisjes, welke aan de hoofdweg van Ankeveen naar Nederhorst den Berg zijn gebouwd, vaak tot aan de dakgoot in het water stonden. Wie thans per fiets een tochtje maakt door de Horstermeer kan duidelijk zien aan de uitgebeten muren en deuren hoe hoog het water heeft gestaan. Ook de vruchtbomen en het struikgewas, thans voor het merendeel dood, vertonen duidelijk 'de waterlijn'. Erger nog was de schade voor de glascultuur, waarvan alle ramen waren vernield.... Nu de polder weer droog is, blijkt pas goed, welke enorme schade is aangericht. Door

stormwind en golfslag zijn zelfs een tiental huizen geheel uit elkaar geslagen en van het grote bedrijf van de wed. Ruizendaal staat geen enkele kas meer overeind. Ook alle houten gebouwen en schuren zijn vernield. Doch ook de grond is totaal onbruikbaar geworden. Het grasland is zwart en de tuinbouw, welke er aanvankelijk zo mooi voorstond, is geheel te niet gedaan.... Wie een tocht door dit geteisterde gebied maakt, komt onder de indruk van de enorme schade, die zo dicht in eigen omgeving door het oorlogsgeweld is aangericht, maar zal tevens ook overtuigd worden van de noodzakelijkheid dat een streek, die vooral ook voor de voedselvoorziening van het Gooi zo belangrijk is, met steun van rijkswege met nog grotere voortvarendheid geholpen moet worden."
Ruim driehonderd schadeformulieren werden door ingezetenen van Nederhorst den Berg ingediend. De totale oorlogsschade voor Nederhorst den Berg werd globaal geschat op een bedrag van ruim *f* 1.500.000,-- .

Jan van Noord nam later het slepersbedrijf van zijn vader over. Toen de concurrentie van het vrachtverkeer op de weg steeds groter werd, moest hij het bedrijf beëindigen.
Hij trad in dienst van de Amsterdamse Droogdokmaatschappij, waar hij toch ook nog enige tijd enige tijd op een schip terecht kwam.

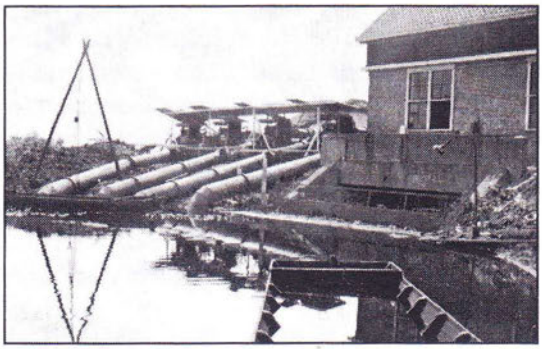

Noodpompen maken de Horstermeer droog, 1945. (Collectie HKNdB).

Hij heeft nog altijd goede herinneringen aan de tijd in en rond Nederhorst den Berg. "Vooral nu ik in deze buurt ben komen te wonen en soms eens langs de Vecht rijd, komen die herinneringen weer boven."
Sinds enige tijd woont de heer Van Noord in Purmerend.

Gegevens:
Jan van Noord. *Terugblik op 1945* . In VAR, Breukelen, 8 mei 2002.
J.Krol. *De geschiedenis van Nederhorst den Berg (1949).*
E.J. Rinsma en J. Snel. *De Horstermeer 100 jaar droog. 1882 – 1982 (1982).*
"Het Parool", 20 juli 1945.
Gerard Baar. *Rustoord' in onrustige tijden.* In Werinon 18 mei 1995.
Met dank aan: Jan van Noord (1923) – Purmerend. Jac. Beukeboom – Weesp.
H. de Haan – Abcoude. Gijs Lam (1936) en Pieter Lam (1934).

HERINNERINGEN AAN DE HORSTERMEER

Wil van Deutekom

Mijn 'onverbrekelijke' band met Nederhorst den Berg begon een halve eeuw geleden, n.l. op 1 oktober 1953.
Met ingang van die datum was ik benoemd tot klerk ter secretarie en nu moest ik omschakelen van de vaste gang van zaken op een fabriekskantoor naar het veelzijdige gebeuren op de gemeentesecretarie van een dorp met nauwelijks 3000 inwoners.
Toen ik naar die baan solliciteerde, wist ik niet eens waar Nederhorst den Berg precies lag, want ik was nooit verder geweest dan de Horstermeer en dat alleen nog maar op zoek naar groenten in de z.g. hongerwinter van 1944/1945.
En ja, ik wist nog iets van de Horstermeer. Ik wist n.l. dat door de gemeente Hilversum, voor de voedselvoorziening van die plaats, in 1944 een groot stuk grond in de Horstermeer was bebouwd met aardappelen. Die aardappelen werden op zeker moment gerooid en mijn vader had vergunning gekregen om 'aardappelen te rapen', dat is: achter de rooiers aan gaan en oprapen wat blijft liggen, dus een modern soort Ruth uit het bijbelverhaal.
Kortom, ik wist van Nederhorst den Berg weinig, héél weinig, want dat er nog een prachtig dorp was met Reevaart en een ophaalbrug, een kerk op een heuvel en een heus kasteel, daar wist ik helemaal niets van.

Wel, dat dorp heb ik stap voor stap leren kennen en héél veel heb ik geleerd gedurende de wintermaanden tijdens de busrit van Hilversum naar 'Den Berg'.
Comfortabel gezeten in de verwarmde bus had ik ruimschoots de tijd om de omgeving te observeren. Nou, je keek je ogen uit!
De Middenweg was een echte ouderwetse, ellenlange polderweg en de sloten aan beide zijden (met de vele bruggetjes erover) waren nog vaarwegen voor de groentepramen.
Bij sommige tuinderijen lag een smalspoorrail op het land met daarop wagentjes, die gebruikt werden om de groenten van het land naar de weg te vervoeren. Boven de sloten, veelal naast de groenteschuur, stonden de stellages waarin een soort ton kon draaien. Op die manier werden o.a. de wortels in de sloot gewassen – een heel slim systeem!
Langs de weg stonden stapels kisten met andijvie, wortelen, kool, witlof en

noem maar op, een prachtig gezicht en ... je was meteen op de hoogte van de goedkope aanbiedingen, want stond de hele weg vol met andijvie, dan was die in de stad voordelig te krijgen.
Helaas betekende dat weer voor de tuinders dat ze voor hun vele zware werk, op de veiling slechts een minimum prijs kregen.

Groentetransport in de Horstermeer. (Collectie HKNdB).

En dan die sloten! Die werden met de hand geschoond. Er stond altijd wel ergens een man met een baggerbeugel. Dat ding werd dan door de sloot getrokken en de rommel op de kant gehaald. Dit moet een gruwelijk zwaar werk zijn geweest.
Soms reden er op het land trekkers met enorme houten lattenbanden om de wielen, daardoor verzakte de trekker niet in de drassige bodem, terwijl degenen die op het land werkten vaak plankjes onder de klompen hadden om zo een breder draagvlak te krijgen.
Aan de huizen was ook nog iets bijzonders te zien. Het was uiteraard nog niet zo heel lang geleden, dat de Horstermeer onder water had gestaan (1945) en op de muren van de woningen kon je nog heel goed zien hoe hoog het water was gekomen.
Ja, er was veel te zien en te beleven op een busrit naar het dorp. Die bus was een échte schoolbus. Dat begon al halverwege de Herenweg in Ankeveen, daar stapten de eerste kinderen in, maar bij de halte 'Wipbrug' (Snaterse, Horstermeer Interieuren) begon de echte 'schooltrip'.
Daar stonden ze te wachten, de kleintjes onder de hoede van een ouder kind, met een tasje in de hand, waarin het twaalfuurtje was geborgen en voor de meisjes, heel vaak, een breiwerkje.
De meeste kinderen hadden een weekkaart voor de bus en de chauffeurs waren er allang achter dat, wanneer je een van de oudere kinderen het stempel toevertrouwde, de 'administratie' feilloos verliep en er weinig oponthoud onderweg ontstond.

De band tussen de (vaste) chauffeurs en de kinderen was prima. Zelden hoefde hij zijn gezag te laten gelden en was dat wél nodig, dan werd er naar hem geluisterd.
's Winters gingen de meeste kinderen met de bus, 's zomers kon er nog wel eens gefietst worden. Als je zo'n groepje 'grut' zag staan, sommigen net zes jaar of nóg jonger, kleumend van kou, dan deed je hart pijn en dat niet alleen bij de passagiers! Ik hoor het een van de chauffeurs nog zeggen: "Ach schapies, kom maar gauw binnen, de centjes zoeken we straks wel uit".
Zo ging het alle haltes van de Middenweg langs, een grote 'collectebus' waarin een groeiend aantal kinderen. De kinderen gingen naar de drie scholen op verschillende grondslag in het dorp. De Warinschool (Ned. Herv.), de Jozefschool (Rooms Kath.) en de School met de Bijbel (Gereformeerd). De kinderen tilden niet zo zwaar aan de verschillen, want 's maandags overhoorden ze elkaar ''t versje' (Psalm of Gezang), een Bijbeltekst of een gedeelte uit de Catechismus en uiteraard ging dat niet zachtjes, nee, men probeerde juist om boven de ander uit te schreeuwen en wij, medereizigers, staken er héél wat van op. Rond Kerstmis was het helemaal feest, want dan werden gezamenlijk alle nieuw geleerde kerstliederen gezongen en was er sprake van de ware oecumene.

De familie Westbroek aan de aardbeienpluk. (Collectie HKNdB).

Bijzonder leerzaam was ook het taalgebruik van de kinderen. Er woonden in de Horstermeer nogal wat gezinnen afkomstig uit de Kop van Noord-Holland en het Westfries was daardoor toentertijd een veel gehoorde taal.
Eens riep de ene vriendin naar de andere: "Hee Mart Skaap, heb jij nog an

je kous breed?" Waarop als antwoord kwam: "Nee, maid, ik had gin taid 'oor, ik benm puur an de reet weest". Prachtig was het! Bij een collega, afkomstig uit die streek van Nederland, heb ik later om een 'vertaling' gevraagd.
Destijds behoorde de Horstermeer beslist niet tot het rijkste deel van onze gemeente. De mensen – óók de kinderen – moesten hard werken voor het dagelijks brood en op alle mogelijke en vooral ook ónmogelijke manieren werd geprobeerd om op de dagelijkse uitgaven te bezuinigen. Een van de mogelijkheden tot bezuiniging was het door de moeders zélf maken van kleding en dan nog het liefst gemaakt uit een oude mantel, jurk of broek. Recycling stond hoog aangeschreven! Zo kon het gebeuren, dat een jochie van een jaar of zes gekleed ging in een zwarte streepjesbroek, waarvoor duidelijk (groot)vaders trouwpak het loodje had gelegd. Eens had een moeder met meer goede wil dan kennis van zaken een manteltje gewrocht uit een 'afleggertje'. Nu is 'nieuw' van 'oud' maken érg moeilijk, een vak apart en dat kon je dan ook goed zien, want één van de kinderen heeft eens een hele winter in een manteltje gelopen waarvan één der mouwen verkeerd was ingezet. Het gevolg was dat het arme kind heel slecht 'uit de voeten' kon met één van haar armen, maar ... de kinderen leden er niet onder en van 'kledingdiscriminatie' was geen sprake.
Er was nóg een voor de hand liggende mogelijkheid tot bezuinigen n.l. de kapper. Je zult ook maar een stel kinderen hebben, terwijl je slecht bij kas bent. Maar ... geen nood ... haarknippen kan als huisvlijt worden beoefend. Dat het niet direct pronkstukjes werden valt te begrijpen. Als medereiziger moest je wel eens je lachen verbijten als het 'knipdag' was geweest. De jongens, nou dat ging wel, gewoon kaal dus, maar de meisjes! Duidelijk een 'bloempotmodel'. Volkomen kaal, tot halverwege de oren en dan een dikke, uitstaande bos haar. Maar ook dat kwam zó vaak voor, dat het geen van de kinderen opviel en als vanzelfsprekend werd aanvaard.
Gelukkig is die intense armoede nu voorbij, maar de kinderen van toen hebben nog wel het een en ander aan hun eigen kinderen/kleinkinderen te vertellen. Of ze geloofd worden??

Voor mij kwam een einde aan de reis bij de ophaalbrug in het dorp. Helaas was de brug toen al zó slecht, dat er balken onder gelegd waren, zodat hij niet meer kon bewegen, maar het 'plaatje' dat die brug en het water opleverde, was uniek, want, je kunt zeggen wat je wilt, maar een dorp met een brug over het water waarin bij stil weer de Rooms Katholieke kerk zich spiegelde, zó'n dorp kan je niet vergeten.

MANUS VAN HUISSTEDE, OPRICHTER VAN DE RIJWIELZAAK AAN DE OVERMEERSEWEG

Bertha van Leeuwen – van Huisstede

Een stukje geschiedenis van een gewone jongen, die met twee bandenlichters en een tubetje solutie is begonnen.

Mijn vader, Hermanus van Huisstede, werd in 1902 geboren als zoon van oud-brugwachter Jan van Huisstede en Johanna Francisca Mallon. Het gezin telde 9 kinderen, 6 jongens en 3 meisjes. Mijn vader was op twee na de oudste. Na de lagere school heeft hij verschillende bazen gehad om het smidsvak te leren, o.a. in Hilversum, in 's-Graveland bij de oude Neef en bij smid Jan van Benschop aan de Voorstraat.

Rond 1920 moest hij in dienst, in Leiden bij het paardenvolk; dat trok hem blijkbaar, hij was gek op paarden. Hij had reeds het diploma hoefsmid. Dat beroep heeft hij ook vele jaren uitgeoefend, totdat dit te zwaar werd en hij er mee op moest houden. Ik weet het me nog goed te herinneren uit mijn peutertijd; dan smeedde hij het ijzer, dat direct onder de paardenhoef ging. Dat stonk verschrikkelijk! Dan zei hij: "Zus, hou jij de grote smeedtang maar vast" en dan vlogen de vonken er van af. Achter het paard mocht ik niet komen, dat was te gevaarlijk.

In 1929 trouwde hij met mijn moeder, Gerretje van den Assem. Ze zijn eerst gaan wonen in de Booijbuurt, daar waar nu het huidige politiebureau staat. Daar werd in 1931 mijn broer Jan geboren en ikzelf in 1933. Rond 1935 kocht hij de grond aan waar nu de "Kwalitaria" staat. Daar werd een werkplaats gebouwd door een broer van hem, die timmerman was. Al snel kwam er ook een benzinehandpomp van de Shell. Ook startte hij op dit kleine dorp van ongeveer 2000 inwoners een taxibedrijf. Auto's waren er haast nog niet rond 1925. Voor dopen, ziekenbezoek en ook voor trouwrijden werd er toch wel druk gebruik van gemaakt. Hij vertelde wel eens een leuke anekdote, zoals over de uitspraak van de bruid, die achter in de auto zei: "Nou ben je voor de bijl". Dan moesten wij thuis allemaal wel eens lachen.

In 1936 is het huis achter de werkplaats gebouwd, waar ik tot op heden nog woon, met een geweldig uitzicht over de Blijkpolder. Er werden ondertussen ook fietsen verkocht en weer later, in de jaren vijftig, ook bromfietsen, in het begin vooral het welbekende Eitje, dat vóór op de gewone fiets kon worden gemonteerd. Veel mensen maakten er gebruik

van. Vooral voor mensen die buiten het dorp hun brood moesten verdienen was het een prachtig vervoermiddel.
Niet te vergeten, mijn moeder (die helaas op 49-jarige leeftijd is overleden) droeg haar steentje bij aan het gezinsinkomen door het verkopen van dagvergunningen aan sportvissers en de verhuur van roeiboten. Er werd gevist in het water van het mooie polderlandschap achter het huis. Jammer genoeg zijn er nog maar drie polders overgebleven. De vele andere zijn aan woningbouw opgeofferd in de zogenaamde "Blijk".

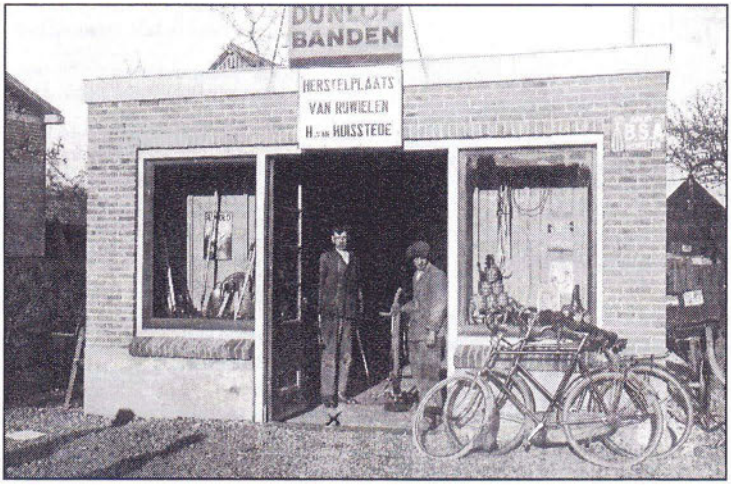

Werkplaats H. van Huisstede (ca. 1932). Links Manus, rechts Wim Kalf. Rechtsachter is nog een turfschuur te zien. (Collectie Bertha van Leeuwen- van Huisstede).

Mijn moeder was een grote steun. Ze hebben grote zorgen gekend, maar ondanks de moeilijke tijd van voor de oorlog met veel werkelozen en weinig geld, waren ze voor die tijd wel vooruitstrevend. Al met al kon je wel spreken van een "Manusje van alles", die toch veel heeft aangedurfd.
Nog weer jaren later, omstreeks 1942, heeft hij de polders achter het huis (daar waar nu de ijsbaan gesitueerd is) aangekocht van de familie Venneman.
Om een lang verhaal kort te houden nog even iets over het vissen. Er kwamen veel artiesten om te vissen, bijvoorbeeld Johnny Kraaykamp met zijn zoon achterop een oude bromfiets en Jaap Valkhof, die van de brug af in het water was gevallen en die bij mij in de keuken schone kleren aan kreeg en daarna heerlijk zat te drogen bij de kachel.
Ik wil het hierbij laten. Voor mezelf wil ik verder gaan over het verdere verloop, o.a. over de oorlog, die toch ook voor mij erg ingrijpend is geweest.

DE KLOKKENZOLDER

Rob Stalenhoef

Met eigen ogen heb ik de resultaten van de restauratie van de kerk aan de Dammerweg gezien. Onder leiding van mijn broer Ton en in gezelschap van mijn vrouw Betty en neef Niels, kregen we een uitgebreide rondleiding in en onder de kerk, sacristie, leringkamer, Molshoop en natuurlijk ook de toren. Ik was diep onder de indruk van de verrichte werken, het eindresultaat en buitengemeen van de inspanningen van de parochianen, die zoveel opgebracht hebben om dit alles mogelijk te maken! Hulde aan allen, die dit volbracht hebben en een welgemeend proficiat voor de parochie.

Ik wil vertellen over de klokkenzolder en de klokken die er hangen. Onvermijdelijk wordt het een rooms verhaal, maar dat zij me vergeven, het is de aard van het onderwerp.
Voor het eerst sinds 47 jaar beklom ik de 64 treden van de wenteltrap en arriveerde op de eerste zolder. Hier stond vroeger het torenuurwerk met twee grote gewichten, één voor het uurwerk en één voor het slagwerk. Dagelijks (!) moesten deze twee gewichten zo'n vijf meter omhoog gedraaid worden, teneinde de klok te laten functioneren. Uit ervaring weet ik dat dit een adembenemende klus was. De klok moest ook geregeld gelijk gezet worden: in de winter liep zij vaak achter en des zomers was het precies omgekeerd. Nu komen er satellieten aan te pas en spreekt men van atoomklokken. De kast van het uurwerk was bezaaid met namen van bezoekers.
Vanuit deze zolder konden we op de ruimte boven de gewelven komen om er de restauraties aan de balken te bezichtigen. Normaal gesproken kom je hier nooit, maar mocht U eens in de gelegenheid zijn: zeker gaan kijken!
Via een ongeveer 5 meter lange ladder kwamen we door een luik op de klokkenzolder. Vanaf de klokkenzolder beklommen we een laddertje om te arriveren in de ruimte achter de wijzerplaten. Hier zagen we o.a. de 48 gaten die geboord waren, teneinde de vier wijzerplaten te kunnen verlichten. Hoger klommen we niet. Fysieke beperkingen en zo.... Heel vroeger, in de jaren vijftig, klommen we tot het luikje halverwege de spits en genoten geweldig van het uitzicht. Natuurlijk moest je er je naam opschrijven. Gekken en dwazen....Terug naar de klokkenzolder. Daar hingen ze, de vier klokken die de avond tevoren nog hun klanken over het

dorp gestrooid hadden. Want geluid zit er in en wat klinken ze mooi! Dat hoor je elders wel eens anders.
De nieuwe Angelusklok (waarover straks meer) hing blozend van bronzen nieuwigheid bij haar gepatineerde zusters: de Onbevlekte Ontvangenis, de Onze Lieve Vrouw van het Heilig Hart en de Sint Joseph. Ja, ja, roomse klokken hebben namen. Ze worden gedoopt, gezalfd en bewierookt en meestal moet daar een bisschop of op zijn minst een deken aan te pas komen.

In mijn herinnering zie ik de twee grootste klokken in 1948 nog hangen in een stellage voor in de kerk op de plaats van de communiebank, alvorens zij aan hun belangrijke taak zouden beginnen.

"De levenden roep ik. De doden overluid ik"

Dit is de tekst, die op veel oude klokken te lezen staat. Ook bij brand en andere rampspoeden werden de klokken geluid. Misschien herinnert U zich de beelden van het Polygoonfilmjournaal van de watersnoodramp in 1953. Een macaber klinkend klokgelui is er te horen.
Wat betreft het 'overluiden' der doden; dit gebruik kenden we ook in Nederhorst den Berg. Vanaf half twaalf werd de tweede klok gedurende een half uur geluid op de dag van overlijden of daags erna. Gerrit de Koster (Gerrit van Benschop) verrichtte deze taak en het was maar goed, dat hij dit met de tweede klok deed, want de grootste klok was te zwaar om dit een half uur vol te houden. Het moest immers met de hand gebeuren vanuit het kerkportaal door te trekken aan het klokkentouw. Later werd dit gebruik teruggebracht tot een kwartier luiden. Voor iedereen wel zo barmhartig.

Als kind zijnde wist je natuurlijk precies wie het slachtoffer was als je om half twaalf de klok hoorde luiden. Op de Sint Jozefschool konden we ons er zelfs om verheugen, want een paar dagen later kon je dan de uitvaartmis dienen en was je een paar uur vrij van school.
In één geval, in 1953, bleef het aanvankelijk een raadsel wie er was overleden. Ik zat in de zesde klas bij zuster Cornela. Plotseling en onverwacht begon om half twaalf de klok te luiden. De hele klas was stomverbaasd en een beetje in rep en roer. Wie was er in hemelsnaam overleden? We wisten van niets. En dat kon eigenlijk niet! Na enig geroezemoes kwamen we tot de conclusie, dat er maar één mogelijkheid was: Juffrouw Aaltje. En ja hoor, zuster Cornela bevestigde het en zij kon het weten. Juffrouw Aaltje was namelijk pensionaire in het klooster. Ze werd er ongetwijfeld zeer goed verzorgd door die schat van een zuster

Gratiana. (Dat was echt een lief mens. We noemden haar de werkzuster, alsof de andere zusters niets deden).
Juffrouw Aaltje heeft diepe indruk op me gemaakt. Ze zat iedere zondag in de Hoogmis op haar vaste plekje onder het zangkoor. Het was een klein vrouwtje met altijd hetzelfde hoedje op haar hoofd. En nu komt het: door dat hoedje stak een knots van een hoedenspeld van wel 25 cm lang. Aan beide zijden stak die speld een stuk uit het hoedje, zo lang was-ie. Het leek precies of die speld van rechts naar links dwars door haar hoofd gestoken was. Griezelig en indrukwekkend tegelijk.

Ik vind het nog steeds verbazingwekkend, dat reeds in 1948, in een tijd van soberheid en wederopbouw na de oorlog, de tijd van Herrijzend Nederland, twee klokken aangeschaft konden worden ter vervanging van de geroofde klokken. De derde klok, de Sint Joseph, kwam in 1952 (en niet in 1949 zoals in sommige publicaties vermeld staat) en de vierde eerst in 2003, de angelusklok, zodat na 60 jaar het getal van vier klokken weer compleet was.

De derde klok was een geschenk van de parochianen aan pastoor Groot bij gelegenheid van zijn 40-jarig priesterjubileum. Op het feest stond deze feestgave opgesteld bij het Sint Barbarabeeld achter in de kerk. Ze zal ook wel gedoopt, gezalfd en bewierookt zijn, maar daar herinner ik me niets van. Op de klok zagen we het opschrift: ***1912 JCC GROOT 1952.***
Dit ontroerde me, want ik moest denken aan de uitspraak van mijn moeder, dat pastoor Groot stond te huilen, toen de klokken in 1943 geroofd werden, 'op de verjaardag van het Beest', tevens een Witte Donderdag. Het klinkt haast symbolisch, want op Witte Donderdag, de donderdag voor Pasen in de Goede Week, worden de klokken voor het laatst geluid tijdens de eredienst en daarna zwijgen zij tot het Paasfeest, het feest der Verrijzenis.
Op de zondag na zijn overlijden, in januari 1962, werd pastoor Groot van 12.00 tot 12.15 uur overluid door 'zijn' klokken.
Op zondagen en bij uitvaarten werd de grote klok geluid en op weekdagen en bij overluiden de tweede klok. De drie klokken werden relatief zelden tegelijk geluid, alleen bij bruiloften en op Hoogfeesten. Het gaf meer cachet aan deze feestdagen.
Het is mogelijk, dat het klokkengeweld de kerkgangers van de Gereformeerde en Hervormde Kerk wel eens gestoord zal hebben tijdens hun diensten. Ik heb daar overigens nooit iets van gehoord, maar ik ben eigenlijk wel benieuwd of dit het geval was.

In de jaren zestig werd een elektrische luidinstallatie geïnstalleerd. Esthetisch gezien was dit géén vooruitgang. Bij het elektrisch luiden van de klok kan de luider geen invloed uitoefenen op het ritme van de klok, zodat het vaak gebeurt, dat de klepels van de verschillende klokken tegelijkertijd tegen de zijwand vallen. Met handmatig luiden kan je dit echter regelen. In 'onze' kerk moest je dit doen met de tweede klok, de grootste klok was daar te log voor.

Nu kom ik nog te spreken over de vierde klok, de angelusklok. Deze klok klept drie maal drie keer tijdens het gebed 'Engel des Heren', het Angelus, en luidt op het eind korte tijd achter elkaar. Het Angelus wordt driemaal daags gebeden: 's ochtends, op het middaguur en 's avonds. De koster moest om 7.00 en 12.00 uur paraat zijn en om 18.00 uur luidde de pastoor. In veel katholieke gezinnen werd het 'Engel des Heren' gebeden. Bij ons thuis baden wij het 's avonds voor het eten. Ik moest voorbidden en kan de tekst dus nog dromen. Het is passend, dat het gebruik van het Angelus-kleppen vanuit een Mariakerk weer in ere hersteld is.

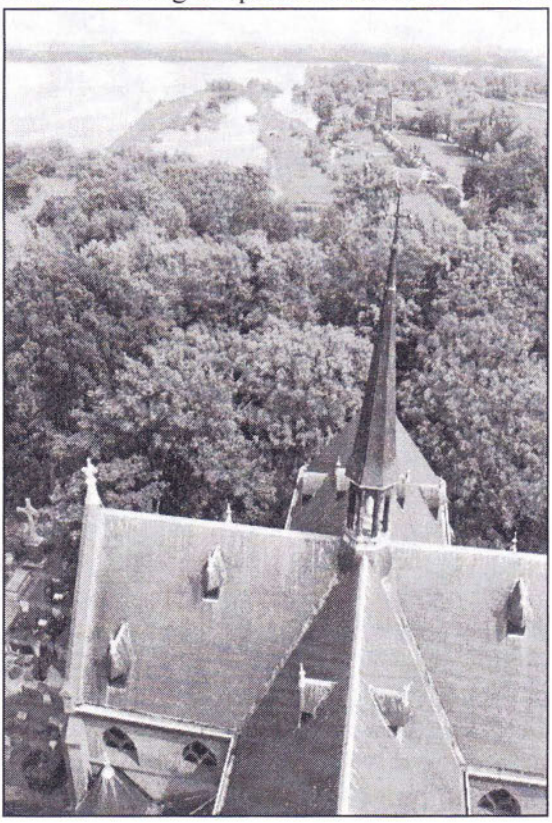

Rooms-Kath. kerk met uitzicht op het Ankeveense pad.
(Collectie J.B.)

In vroeger tijden hing de Angelusklok in het 'vieringtorentje'. Dat is het torentje, dat staat op het kruispunt van het schip en de zijbeuken van de

kerk. Jan Baar vermoedt, dat dit het klokje van het vroegere kerkgebouw op de Voorstraat was. Ik heb het klokje nooit in het torentje zien hangen. Wel is het een feit, dat pastoor Rutten (in de jaren 1953-1956) op de gewelven van de kerk een klokje gevonden heeft. Dit klokje hing hij bij de toegangsdeur van de sacristie naar het priesterkoor. Het kondigt tot op heden het begin en einde der diensten aan. Zou dit het vroegere Angelusklokje zijn?
(Voor geïnteresseerden in het Angelus: www.katholieknederland.nl).

Ik woon nu in het Brabantse en daar hoor je natuurlijk vaak het Angelus kleppen. Vaak bid ik het dan in gedachten mee, dankbaar voor deze erfenis, die we om niet van huis-uit ontvangen mochten.

'De schrijver, na den laatsten klop
van bidden, houdt van schrijven op.
De pen, die wordt nu neergeleit,
Hopend dat U tevreden zijt
Met dit verhaal van Rob'

LUISTEREN, KIJKEN EN ZIEN

Gerard Baar

In 1954 deed de televisie haar intrede in het dorp. Elektricien Jan Ketelaar, wiens vader nog bepaalde wanneer het licht uitging bij de op het elektriciteitsnet aangeslotenen, had zijn werkplaats gastvrij omgebouwd tot bioscoop met geleende opklapstoeltjes uit het parochiehuis. Voor voetballiefhebbers van Avance en V.B.O., aangevuld met dorpers en Overmeerseweggers dé mogelijkheid kennis te maken met een nieuw fenomeen. Kort samengevat te vangen onder de noemer: van wat verderop gebeurt zo maar ineens in Den Berg te zien was. De finale van het wereldkampioenschap voetbal in Bern in beeld. Ongekend.

Na de bloedstollende radioverslagen uit het verleden, van Han Hollander en later van Leo Pagano, had nog niemand uit euforie met de nieuwe vinding in de gaten dat horen veel spannender was dan zien. Het zaaltje was gevuld met volwassenen, snotneuzen mochten niet naar binnen. Die hoorden nog

niet overal bij te zijn. Nieuwsgierig geworden door het oorverdovende lawaai probeerden wij te weten te komen wat er allemaal gebeurde. Wij duwden elkaar om beurten omhoog naar een raampje en degene die aan de beurt was moest met zijn blote knieën op de schuin aflopende, stenen vensterbank verslag doen van hetgeen hij zag. Van de eerste die omhooggehouden werd viel de mond gelijk open en een zinnig woord kwam er niet uit. De tweede van hetzelfde laken een pak en de derde stootte indianenkreten uit die nu nog gebezigd worden. U zult het geloven of niet, als lenig en taai type was het mij vergund iets langer op de vensterbank door te brengen. Na namen geroepen te hebben van spelers, die wij door veelvuldig kauwgum kauwen uit de automaat van bakker Van Hall hadden leren kennen, zag ik in een flits Fritz Walter. De rechtsbuiten van Duitsland en latere trainer van de Mannschaft, luidde met een weergaloze rush gevolgd door een magistraal schot het einde in van een als wereldkampioen gedoodverfd wonderteam: het Hongaarse elftal met onder andere Puskas, Hidegkuti en Koscic. Diep aangeslagen liepen ze van het veld.
Twintig jaar later ging een zich al wereldkampioen wanend ander land met gebogen hoofd door de zijdeuren af. Wij wisten dat toen nog niet omdat, geschiedenis van dag tot dag geschiedt.
Wij oefenden op onze klompen op het landje van Slump om in het Nederlandse elftal te komen, maar als Slump zijn pet er niet naar stond, konden we vertrekken. Autoriteit moest gehandhaafd blijven, angst en willekeur vierden hierbij hoogtij. In het najaar wanneer de oprijlaan van het kasteel de enige droge plek in de verre omgeving was, mochten wij zolang het Slump behaagde tussen die reuzen van bomen voetballen. Als tussenpersoon hadden we een Slotlaanbewoner die in een goed blaadje stond bij de slotwachter. Hij kon beter praten dan voetballen. Zeker van onze trainingsplek waren we echter nooit, als het Slump niet zinde werden we zonder opgaaf van reden richting Reevaart gejaagd.
Als we op het Achterdorp aan het oefenen waren, tegen het muurtje bij de dominee, kwam al gauw Anna Bouwmeester naar buiten. Ze riep steevast met opgeheven vinger dezelfde woorden: "Gaan jullie bij de pastoor voetballen!" Nou dat was de duivel verzoeken. Pastoor Groot had in 1938 wel het nieuwe V.B.O.-veld aan de Reeweg ingezegend, maar dat was sindsdien nat gebleven. Aan de weersomstandigheden had hij zich weinig gelegen laten liggen, dat werd van boven geregeld, vandaar. Al lezend in zijn brevier (een gebedsboek voor priesters) leek het wel of hij niets zag, maar hij hield alles dondersgoed in de gaten. De tuin was niet groot genoeg om meneer Pastoor wat langer onderweg te laten zijn.

En wie stond er hemelsbreed niet ver weg droog te oefenen met zijn door de Engelse ziekte wat krom gegroeide pootjes? Johan Cruijff. Vijf jaar jonger maar veel brutaler. Hij liet zich niet wegjagen uit de toegangspoorten van de hofjes van Betondorp. Faas Wilkes had hij nooit zien voetballen (ik ook niet), maar het was net of hij van bovenaf gestuurd werd. Want bij het zien van een in 2002 opgedoken filmpje uit de glorietijd van Faas Wilkes in Valencia, leken de twee naar mijn mening identiek in hun bewegingen. Het omzeilen, de snelheid, het lenige, het onnavolgbare en de listigheid. Radioverslaggever Han Hollander moest die oogstrelende bewegingen door te praten overbrengen aan degenen die stonden of zaten te luisteren. Hij kreeg de massa op één lijn gezien de begeestering die er toen al van voetbal uitging. Vóór zijn tijd las men óf zelf de voetbalverslagen in de krant óf kreeg ze voorgelezen. Wie niet kon lezen moest luisteren en daarna werd alles doorgesproken.
De rond 1930 begonnen communicatie-industrie draaide op volle toeren en produceerde radiotoestellen aan de lopende band. Ineens werden in alle hoeken van Europa mensen bereikt die nog half in de negentiende eeuw leefden. Iemand die op grote schaal gebruik maakte van het indertijd nieuwe medium radio en op den duur niet meer teruggefloten kon worden, was Hitler en zijn propagandamachine.
De Nederlandse radio bleef met haar vier verzuilde omroepen (AVRO, KRO, NCRV en VARA) angstvallig neutraal op instigatie van hoge regeringskringen, via een toezichtraad. Berichtgeving van over de grens kwam mondjesmaat en het grote publiek wist weinig details. Verslaggever Han Hollander is één van de slachtoffers geworden van de ingeschreeuwde haat aan de andere kant.

Hollander voedde ons voorstellingsvermogen, maar zoals we láter de wedstrijden echt in beeld kregen, overtrof de stoutste verwachtingen. Al hebben we er wel lang op moeten wachten omdat minister Drees de massafabricatie van tv-toestellen een paar jaar vertraagd heeft. Hij was bang voor een economisch ongewenste consumptiegolf vanwege zijn 'van Drees trekken'. Inflatie kon men nog niet gebruiken.
Eerst geloven en werken, en dan zien. Geloven doen we steeds minder, werken wellicht ook, maar kijken des te meer naar het nieuwste breedbeeldscherm waarop de verrichtingen van de voetballers wereldwijd te zien zijn. Het is bijna zover dat je de uitslag al weet voordat de wedstrijd afgelopen is.

CD-ROM

Door de Historische Kring Nederhorst den Berg is in samenwerking met de Historische Kring Ankeveen 's-Graveland Kortenhoef "In de Gloriosa" en het Streekarchief voor Gooi en Vechtstreek een DTB cd-rom gemaakt met daarop de klappers van de doop, trouw- en begrafenis boeken (DTB's) het oud rechtelijk archief (ORA) en akten van indemniteit.
De cd-rom is op bestelling verkrijgbaar voor € 7,— excl. verzendkosten.

Ankeveen Akten van Indemniteit periode 1703-1804 Herv. Dopen 1643 – 1811 Herv. Begraven 1758 – 1788 Herv. Begraven 1700 – 1812 Herv. Begraven 1701 – 1828 *Blaricum* Akten Indemniteit periode 1743 – 1811 Rooms Katholiek Overlijden (imp – begraven + recht van successie periode 1695 – 1805 **'s – Graveland** Akten Indemniteit periode 1730 – 1811 Herv. Dopen 1658 – 1812 Herv. Begraven Kerk 1698 – 1829 Herv. Begraven Kerkhof 1731 – 1829 Impost begraven + successie + hervormd begraven periode 1731 – 1811 **Hilversum** Akten Indemniteit periode 1766 – 1817 Doopinschrijvingen Katholieke Hilversummers in Laren periode 1704 – 1746 en Naarden periode 1672 – 1786 Schepenrol Akten periode 1796 – 1802 *Kortenhoef* Akten Indemniteit periode 1694 – 1812 Herv. Dopen 1731 –1811 Kath. Dopen 1809 –1813 Herv. Begraven 1769 – 1811 ORA (oud rechtelijk archief) Transporten hypotheken periode 1556 – 1772	*Laren* Akten Indemniteit periode 1724 – 1811 Herv. Bergaven 1779 – 1808 RK. dopen 1704 – 1746 RK. Overlijden 1725 – 1811 ORA Schepenrol 1674 - 1811 Schepenrol Blaricum 1796 – 1808 Transporten en hypotheken 1723 – 1731 Diverse Schepenakten periode 1703 – 1811 *Loosdrecht* Akten van Indemniteit periode 1761 – 1783 *Nederhorst den Berg* Akten van Indemniteit periode 1729 – 1811 Herv. Dopen 1639 – 1811 Herv. Begraven 1685 – 1828 ORA Notaris Joh. Graskaas 1664 – 1710 Transporten en hypotheken periode 1757 – 1802 Schepenakten periode 1624 - 1773

Systeemvereisten zijn:
PC 486DX of hoger, 8MB Ram (16 MB aanbevolen) Windows 95 of hoger, SVGA-kaart, cd-romspeler, muis.
Verder dient u in het bezit te zijn van een van de hier volgende tekstverwerkers.
Microsoft 97 (of hoger) of Corel Word Perfect 6 (of hoger) van de volgende spreadsheet programma's Microsoft Exel 97 (of hoger) of Quatro Pro 6 (of hoger).

Overzicht van archieven en klappers betreffende Nederhorst den BergStreekarchief voor Gooi & Vechtstreek,
Oude Enghweg 23, Hilversum, Postbus 9900, 1201GM tel. 035-6292646
Openingstijden: maandag 9.00 – 13.00 uur, dinsdag t/m vrijdag 9.00 – 17.00 uur.

Nederhorst den Berg

Historische Kring